TRADUCEREA CA RELOCARE. POEȚI CERNAUȚENI DE LIMBA GERMANA (1910-1930)
LA TRADUCTION COMME RELOCATION. POÈTES ROUMAINS D'EXPRESSION ALLEMANDE DE TCHERNOWITZ

Anca Elisabeta TURCU[1]

Rezumat: Articolul explorează poezia scrisă în limba germană în Cernăuțiul primelor decenii ale secolului XX de către o pleiadă de scriitori evrei şi oferă exemplificări sugestive din această lirică în traducerea autoarei sau a altor traducători. Autoarea se angajează într-o demonstrație a ideii că traducerea poate fi privită ca o modalitate de relocare şi reafirmare culturală atâta vreme cât majoritatea acestor poeți de expresie germană au rămas în cea mai mare parte necunoscuți cititorilor români în pofida faptului că au făcut odinioară parte din acelaşi mediu socio-cultural, din aceeaşi națiune.

Cuvinte-cheie: Bucovina, poeți evrei, limba germană, Cernăuți, traducere.

Résumé : L'article exploite la poésie écrite en allemand à Tchernowitz, pendant les premières décennies du XXe siècle par une pléiade d'écrivains juifs et offre des exemplifications suggestives de cette lyrique dans la traduction de l'auteure ou d'autres traducteurs. L'auteure s'engage dans une démonstration de l'idée que la traduction peut être regardée comme une méthode de relocation et réaffirmation culturelle puisque la plupart des poètes d'expression allemande sont restés inconnus pour les lecteurs roumains malgré le fait qu'ils avaient fait partie du même milieu culturel et national.

Mots-clés : Bucovine, poètes juifs, l'allemand, Tchernowitz, traduction

Cum traducerea însăşi poate fi descrisă ca o trecere a graniței dintre două limbi şi o formă de exil voluntar, ea trebuie pusă în contrast cu sensul pe care îl capătă termenul „exil" în existența umană şi care, în opinia lui Edward Said, reprezintă o desprindere forțată şi de nevindecat dintre sine şi patria mamă.[2]Cei mai mulți dintre poeții bucovineni de la începutul secolului XX au fost şi ei nevoiți să părăsească Bucovina ca urmare a nemulțumirilor şi spaimelor cauzate de campaniile agresive şi succesive de uniformizare etnică a Bucovinei sub diverse stăpâniri, inclusiv sub cea românească[3], precum şi de ororile războiului şi

[1] Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi, România, ancaelisabetaturcu@yahoo.com
[2] *cf.* Edward W. Said, "The Mind of Winter: Reflections on Life in Exile", Harper's Magazine, vol. 269, issue 1612, 1984, p. 50.
[3]Andrei Corbea, *Paul Celan şi meridianul său. Repere vechi şi noi pe un atlas central-european*, Polirom, Iaşi, 1998, p. 56.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

de mutaţia identitară şi culturală de după 1918[4]. Ceea ce merită o atenţie sporită nu e neapărat delimitarea conceptuală dintre *exil* şi *diasporă*, ci observarea procesului de relocare şi redefinire a fiecărui individ în parte. Acest proces de relocare îi obligă şi pe istorici si pe traducătorii literari să urmărească îndeaproape traseul biografic al fiecărui scriitor deoarece biografia acestora, uneori spectaculoasă şi tragică, a avut un rol esenţial în desăvârşirea creaţiei lor literare. Traducerea operei acestor autori poate fi privită ca parte importantă a procesului de recuperare şi relocare culturală. Dat fiind conul de umbră în care s-au aflat atâtea decenii, scriitorii bucovineni de expresie germană merită să fie omagiaţi şi prin traducerea operei lor literare în limbile statelor pe teritoriul cărora s-au născut şi au trăit.

Desigur că multe dintre poeziile lor, marcate în mare măsură de apartenenţa creatorilor la Prima Diasporă bucovineană, vor fi animate de „viziunile apocaliptice ale unui Megalopolis terifiant”[5], care determină „o foarte timpurie schimbare la faţă” a imaginarului lingvistic, precum şi o nouă tonalitate a liricii cernăuţene.[6] La începutul secolului XX, coordonatele spaţiu-timp devin mult mai strâns corelate pe întregul continent deoarece oamenii devin din ce în ce mai conştienţi de faptul că locul în care se află nu va dura, că schimbările vor fi majore. Niciun alt oraş nu ilustrează mai bine această relaţionare ca Cernăuţiul, acest *locusmirabilis* care, aşa cum notează Christel Wollmann-Fiedler, „a fost o minge cu care s-a jucat istoria vreme de trei secole.”[7]

Cernăuţiul este în acelaşi timp un spaţiu geografic real şi un spaţiu transcendental, care este preschimbat în lirica acestui oraş într-un „spaţiu mobil reacţionar”[8], asemănător întrucâtva spaţiilor în care se naşte literatura fostelor teritorii coloniale. Vorbim de producţii literare scrise sau traduse în limbile Occidentului,[9]în limba „coloniştilor” şi nu în limba maternă a autorilor, aşa cum este şi cazul operelor publicate de poeţii cernăuţeni din Prima Diasporă bucovineană din perioada 1910-1930. Poeţii majori ai acestor decenii sunt în cea mai mare parte evrei care scriu în limba germană în reviste literare de limbă germană publicate în Cernăuţi. În vocabularul postcolonialismului lui Bhabha, imitaţia (*mimicry*) constă în impunerea unei identităţi secundare populaţiei colonizate, care este obligată sau care se străduieşte să oglindească în sine

[4]*ibidem*.
[5]*ibidem*, pp. 60-1.
[6]*ibidem*.
[7]Christel Wollmann-Fiedler, „Unde a fost de fapt «Mica Vienă»”, din Dosarul „Bucovina - schiţe literare”, în *Dilemateca*, anul VIII, nr. 89, octombrie 2013.
[8]KatharyneMitchell, , "Different Diasporas and the Hype of Hybridity", în Environment and Planning D: Society and Space 15 (5), Pion Limited, London, 1997, p. 258.
[9]AhmadAijaz, *Classes, Nations, Literatures,* Verso, Londra şi New York, 2000, p. 80.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

imaginea colonistului, doar că într-o formă imperfectă.[10] Mimetismul poeților cernăuțeni de etnie evreiască nu se integrează întrutotul acestui tipar, deși, e drept, la fiecare recensământ, autoritățile austriece îi socoteau pe evrei laolaltă cu etnicii germani, considerând cunoașterea limbii germane un semn al asimilării lor benevole. Acest mimetism nu ascunde, ca în cazurile la care face referire Bhabha, *voința de a fi ca celălalt*, ci, în acest caz, *nevoința dea fi cu celălalt* și, *in extremis*, pur și simplu de *a fi*, de a supraviețui.

Deși timpul și istoria sunt cele care au afectat în mod covârșitor destinul creatorilor de literatură și artă din Bucovina de la începutul secolului XX, focalizarea pe Cernăuți ca miez fierbinte al creației literare și artistice între anii 1910-1930 ne face să luăm în calcul spectaculoasa schimbare de paradigmă din cadrul studiilor culturale, cunoscută sub denumirea de *turnură spațială* (*Spatial Turn*). Identitatea poate fi relaționată cu un anumit loc (*identitate națională*), cu anumite credințe (*identitate religioasă*) sau cu anumite propensiuni și particularități date (*identitate sexuală*).[11] Crearea unei identități este, mai presus de toate, un proces complex de ancorare geografică[12], de stabilire a unui cămin, a unui *acasă* unic și inconfundabil. Conceptul lui Lucács de *transcendental homelessness* (*transcendentalul ne-acasă*) este sugestiv pentru condiția existențială a evreilor în Bucovina acelor ani, acompaniată de o acută anxietate și de un sentiment al *apartenenței-fără-de apartenență*, pe care doar cunoașterea și utilizarea limbii germane o putea atenua parțial. Cuvântul *unheimlich*, analizat și de Freud, li se aplică foarte bine deoarece sugerează o lipsă de adăpost, dar și o lipsă de sens a lumii în general pentru că, așa cum observa și Heidegger, sentimentul de anxietate (*Angst*) are sensul primar de *a nu fi acasă* în lume.[13]În ceea ce privește identitatea evreiască cernăuțeană, aceasta nu poate fi pusă în discuție fără a face referire la diasporă. Denumirea de *exil* este însă utilizată mult mai des decât *diaspora*. Diferența dintre cele două concepte se dovedește a fi controversată[14], dificil de analizat, dar extrem de relevantă în contextul discuției noastre. A fiin *galut* înseamnă în ebraică a fi în locul nepotrivit, a fi dizlocat, exilat. În cuvintele lui Erich Gruen, exilul evocă „o imagine amară și tristă, care (...) fie duce la disperare, fie la o reverie a restaurării”[15] unui *status quo* ori a unor imaginare

[10]AnneMcClintock, *Imperial Leather: Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*, Routledge, New York, London, 1995, p. 62.
[11]Jo Sharp, *Geographies of Postcolonialism*, Sage, London, 2009, p. 16.
[12] Blunt, 2006, p. 196.
[13] *cf.* Robert Jr. Tally, *Spatiality*, Routledge, Londra și New York, 2013, p. 47.
[14]Howard Wettstein, *Diasporas and Exiles: Varieties of Jewish Identity*, University of California Press, Berkley, Los Angeles, London, 2002, p. 1.
[15]*op. cit.*, pp. 1-2.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

vremuri de aur, în care domnea fericirea, îndestularea şi pacea.Termenul de *exil* e în opoziţie cu *diaspora* pentru că sugerează suferinţă[16]şi privarea de (a)casă.

Trebuie sesizată diferenţa dintre exil şi diaspora, cu atât mai mult cu cât poeţii evrei din Cernăuţi nu se simt şi nici nu sunt exilaţi, ci, dimpotrivă, se tem că vor fi exilaţi de aici şi că-şi vor pierde astfel identitatea. Ei s-au născut în Cernăuţi sau în împrejurimi, în Bukovina, şi, dincolo de confesiunea şi limba maternă care îi leagă, se simt uniţi şi prin ceea ce limba germană, o limbă pe care o stăpânesc până în cele mai fine nuanţe, promite să le ofere. Fac parte din enclava evreiască a metropolei culturale a Bucovinei de sub ocupaţia austro-ungară, din *shtetl*-ul a cărui complexitate o descrie atât de plastic Baumgarten: „o lume strâns unită, şi, în acelaşi timp, de vis, de tipul unei opere clasice de artă."[17]

Pentru fiecare din aceşti poeţi, Cernăuţiul este, neîndoios, *l'ombelico del mondo*, oraşul ideal după care plâng încă înainte de a-l pierde. Însă Cernăuţiul nu este un spaţiu convenţional static; dimpotrivă, metropola este un spaţiu deschis şi fecund, cu o multitudine de secrete, cu uliţe noroioase şi străzi pavate, cu posibilitatea de a ieşi în natură sau de a evada în lumea rurală din apropiere; este locul copilăriei, al îndrăgostirii inocente şi pasiunilor carnale, dar şi al bătrâneţii, suferinţei şi morţii. Cernăuţiul este altfel şi acelaşi de la un poet la altul, de la o poezie la alta.

Prima personalitate marcantă care a trăit în exil şi a scris despre condiţia de exilat, este, fără doar şi poate, Rose Ausländer, născută în 1901 în Cernăuţi (va muri în 1988 în Düsseldorf). Fiica unor mic-burghezi evrei, vorbitori de limba germană, Rosalie Beatrice Scherzer studiază la Volksschule din Cernăuţi, iar în timpul Primului Război Mondial, la Budapesta şi Viena. Se întoarce la Cernăuţi pentru scurtă vreme, apoi emigrează în SUA, unde se căsătoreşte cu Ignaz Ausländer. „Când şi-a publicat prima carte de poezie, probabil că s-a aflat într-o dilemă în privinţa numelui pentru care trebuia să opteze: Scherzer s-ar traduce în româneşte ca «glumeţ», iar Ausländer, ca «străin». Evident, a ales Ausländer."[18]Teritoriul creionat de poezia lui Ausländer este unul determinat de ficţionalitatea sa fundamentală. Bucovina este aici locul amplu şi idilic în care conviețuiesc oameni vrednici, cu o descendenţă aproape mitică:

„Munţi de brazi, duhuri verzi
la Vatra Dornei parfumează sîngele răşinei.
Vechi meşteri de vară
îşi cinstesc dinastia..."

(„Bucovina I")[19]

[16]*ibidem*.
[17]*ibidem*, p. 5.
[18]Christel Wollmann-Fiedler, *op. cit.*
[19]traducere de Nora Iuga, în Wollmann-Fiedler, *op. cit.*, 2013.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

Pământul mustește de bogăție, iar coloristica pregnantă este percepută la nivel olfactiv şi gustativ pentru a crea un efect sinestezic:

„Peisaj(...)
bogat în pădure
dealul cu afine
negru ca mierea."

(„Bucovina II")[20]

Reprezentarea lirică impune traducerea unei surse reale într-una ficţională, iar imaginea mentală rezultată este o frescă eliberată de sub tirania timpului sau învăluită într-un timp fluid, în care prezentul nu se distinge de trecut ori de viitorul încă netrăit. *Muzealizarea* spaţiului la care face referire Hermann Lübbe[21], marchează aici dorinţa irepresibilă de a păstra intacte în memorie locurile natale:

„Oraş al colinelor
încercuit cu păduri de fagi

de-a lungul pajiştilor Prutul
Plute şi înotători

Grămezi de liliac în mai
în jurul felinarelor
cărăbuşii îşi dansează
moartea

Patru limbi
vorbesc între ei aici..."[22]

(„Cernăuţi înainte de al Doilea Război Mondial")

Cum practica geocritică sau critica spaţială permite includerea atât a esteticii cât şi a politicii în constelaţia de metode interdisciplinare menite să ofere o înţelegere comprehensivă şi nuanţată a relaţiilor spaţiale în continuă schimbare, revelarea corelaţiei dintre preocupările politice cu cele estetice din lirica (ba chiar şi din viaţa) Klarei Blum este facilă. Născută în Cernăuţi în 1904, poeta se va stinge la Guangzhon, în provincia Kanton din sudul Chinei, în 1971 sub numele de Dshu-Bai-Jan după o viaţă demnă de o ecranizare hollywoodiană. Una dintre cele mai apreciate poezii ale Klarei Blum, „Ghetoul cernăuţean,"[23]se

[20]traducerea mea („Landschaft (...)/ waldhaarig/ die Heidelbeerhügel/ honigschwarz")
[21]Bertrand Westphal, *Geocriticism - Real and Fictional Spaces*, Palgrave Macmillan, New York, 2011, p. 11.
[22]traducere de Nora Iuga, în Wollmann-Fiedler, 2013.
[23] traducere de Nora Iuga, în Amy Colin şi Alfred Kittner, 1994.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

constituie într-un real proces de cartografiere cognitivă,[24] într-o reconstrucţie ritualică a semnificaţiei unui anumit loc în formarea identităţii şi în definirea socială şi morală individuală.[25] Ghettoul este însă un spaţiu carceral şi, din această pricină, tonurile în care este pictat sunt sumbre, iar liniile îngroşate şi frânte:

„S-au strâns una-n alta potecile bătrâne
Pământul şchiopătează şi saltă în zig-zag
În felinare flacăra apune
şi gluma cu ghinionul stau la sfat."[26]

Spaţiul închis, destinat segregării, îşi pune amprenta inevitabilă asupra corpului uman. Zidul este emblema acestui spaţiu care delimitează şi diferenţiază; zidul este impenetrabil şi pare să fi căzut din ceruri acolo, ca o pedeapsă injustă şi absurdă. În interiorul zidurilor nu poate exista un spaţiu domestic: pentru locuitorii ghetoului „acasă" înseamnă doar „un cuib amar", un *ne-acasă*:

„Ochii sclipesc, obrajii-s ca de ceară,
caftanul rupt şi bucla tremurând
când sufocat pe uliţă spre seară,
poporul paria mai vieţuieşte, până când

Zidu-a căzut de-un veac precum o stâncă
şi totuşi au rămas în cuibu-amar
îi ţine doar durerea de părul de la tâmplă
în strâmtul lor ghetou precum un dar."[27]

Spaţiul predilect al liricii lui Josef Kalmer este unul incert, aflat la graniţa dintre citadin şi rural şi, cel mai adesea, scăldat în lumina lunii. Născut în 1898 în Galiţia într-o familie de evrei asimilaţi, poetul urmează gimnaziul la Cernăuţi şi susţine bacalaureatul în Viena. Participă ca voluntar în Primul Război Mondial, după care studiază etnologia şi sinologia la Universitatea din Viena, lucrând în paralel la o bancă. Din 1947, când obţine cetăţenia britanică, realizează traduceri

[24] *cognitive mapping*, sintagmă introdusă de Fredric Jamesonîn "Cognitive Mapping", în C.Nelson, L. Grossberg (eds), *Marxism and the Interpretation of Culture*, University of Illinois Press, 1990.

[25] Tally, Op. cit., pp. 155-60.

[26] traducerea mea (Die alten Gäßchen ziehn sich eng zusammen./ Die Boden hinkt und holpert im Zickzack./ Aus schweren Leuchtern zucken kleine Flammen./ Der Witz treibt mit dem Unglück Schabernack.)

[27] traducerea mea (Die Augen funkeln, doch die Wangen blassen,/ Der Kaftan reißt, die Schläfenlocke bebt,/ Wenn, halb erstickt in seinen Pariagassen,/ Ein Volk noch stöhnend, höhnend weiterlebt.// Die Mauer fiel vor mehr als hundert Jahren,/ Und dennoch blieben sie im dumpfen Nest./ Das Elend hielt sie an den Schläfenhaaren/ In ihren engen alten Ghetto fest.)

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

şi devine un nume consacrat în domeniu. Moare subit în iulie 1959 în timpul unei vizite la Viena.[28]

Lirica spaţiului imprecis se naşte dintr-o multifocalizare şi polisenzorialitate care, în termenii lui Bertrand Westphal, descriu o lume diferită de *shtetl*-ul idealizat de Baumgarten, în care coabitează o comunitate solidară. Dimpotrivă, lumea lui Josef Kalmer ilustrează dureros condiţia evreului de veşnică „nelinişte şi suferinţă", aşa cum o percepe şi Maurice Blanchot.[29]

„O, în noapte să mergi ce-nspăimântare
în jarul de lună păşind pe cărare
Mestecenii-ntind crengile fricoase
de care o stea luciu-şi-atârnase."

(„Lună plină")[30]

Incertitudinea spaţială este accentuată de senzaţia unui somnambulism periculos. Lumina nocturnă îi oferă privitorului o imagine difuză a peisajului autumnal lichefiat şi încărcat de premoniţii sumbre:

„Seara plânge-amarnic cerul
din copaci roşi de rugină
pe islaz curge izvorul:
stele-aduc ger şi lumină."

(„Octombrie")[31]

Corpul devine o scenă metaforică a realităţii sexuale, cu întreg alaiul său de dorinţe şi de refulări, odată cu apariţia sexualităţii şi a dorinţei. Neîntâmplător, trupul este al unei fiinţe desemnată cultural drept inferioară ceea ce ne îndreptăţeşte să afirmăm că ţiganca serveşte şi ca oglindă a alterităţii pentru evreul marginalizat:

„Temerile dulci te apleacă
Şi simţi, tu, copilă-o scânteie
Cum toamna în miere o-mbracă
Făcându-te, iată, femeie."[32]

---

[28]AlfredMargul-Sperber, *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus der Bukowina*, IKGS Verlag, München, 2009, pp. 392-93.

[29]Maurice Blanchot, "Being Jewish" în *The infinite conversation*, traducere şi cuvânt înainte de Susan Hanson, University of Minnesota Press, Minneapolis şi Londra, 1993, p. 123.

[30]traducerea mea („O welcher Schreck, zu gehen durch die Nacht,/ sind rings die mondnen Feuer angefacht!// Die Birken strecken schreckhaftihr Geäst,/ an deme in Stern sein Leuchten hängen läßt.").

[31]traducerea mea („Am Abend weint der Himmel Trauer/ herab auf kranker Bäume Rost,/ und auf die Weide beben Schauer/ hernieder: Sterne senden Frost.")

[32]Ibidem.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

Eternul teritoriu necunoscut, care este corpul femeii, este surprins în clipele inefabile ale trecerii dintr-o stare în alta, asemenea unei crisalide care se preschimbă în fluture.

Într-o manieră asemănătoare, Alfred Kittner (1906-1991) reprezintă spaţiul ca pe o *terra incognita* nu în sensul unei locaţii geografice necunoscute, ci a uneia pe care doar imaginaţia o poate construi. După cum remarcă Paul C. Adams în studiul său despre imaginarul peripatetic (2001), putem numi *terrae incognitae* nu numai acele spaţii ale căror graniţe sunt împinse din ce în ce mai departe de acumularea de cunoştinţe ştiinţifice, ci şi acele spaţii care au fost cunoscute cândva şi de care am fost nevoiţi să ne despărţim prin intervenţia brutală a istoriei or, pur şi simplu, a destinului individual. Spaţiul pe care îl recreează Alfred Kittner din puncte de culoare şi detalii inedite este realizat printr-o tehnică asemănătoare celei utilizate de pictorii impresionişti. Ca într-o acuarelă, culorile se preling şi curg unele în altele, înghiţind individul, care nu mai este aici decât o linie fumurie într-un univers fluid şi ameninţător. Individul, traumatizat şi însingurat, se încăpăţânează să-şi scrie povestea şi să lase o urmă în locul geografic difuz care îl devorează lent:

„În amurg văd un bărbat
stă în soare, nu e-n stare
să se abţină în lumina lui puţină
doar o linie pe cer să lase [...]

Iată raza i se frânge
roşul îi iese din sânge
curge lent în violet
înghite bărbatul încet, încet."

(„Un bărbat seara")[33]

Destinul tragic al altui poet, Artur Kraft, este acela care ne confirmă suspiciunea că mai degrabă spaţiul, şi nu timpul, maschează sau revelă consecinţele relaţiilor de putere, facerea geografiei şi nu facerea istoriei fiind cea care contează în final. Kraft s-a născut în 1897 în Dornești, lângă Rădăuți, într-o familie de evrei înstăriți, proveniți din Lemberg. În timpul Primului Război Mondial, locuieşte în Viena, dar se întoarce în Bucovina şi colaborează la revista expresionistă *Der Nerv* (1919) din Cernăuţi. În decembrie 1919, înfiinţează în Viena *Die Zeit im Buch (Timpul din carte)*, publicaţie destinată recenziilor, din care apare însă un singur număr. În 1920, Artur Kraft începe să studieze istoria artei în Würzburg, însă e nevoit să se întoarcă în România după ce Hitler preia puterea. În 1937 pleacă la Paris decis să-şi continue studiile, însă, din nou, fascismul îl ajunge din urmă când Franţa este ocupată de nemţi. Este capturat şi închis în lagărul de concentrare Drancy, lângă Paris. De acolo, va fi mutat la

[33]traducere de Nora Iuga, în Amy Colin şi Alfred Kittner, 1994.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

Auschwitz unde va şi muri în 1944. În „Rămas bun”[34], spaţiul este suspendat pentru a face loc unei singure realităţi, cea a suferinţei din dragoste. Dilema şi introspecţia ocupă întreg universul:

„Şi sunt aşa-ncurcat:
Noi nu mai suntem doi
Din tot ce-am întrebat
Răsun-a gol în noi.”[35]

Spaţiul lui Artur Kraft devine astfel ceea ce era catalogat de Bertrand Westphal drept un spaţiu abstract (conceptual), în vreme ce al poetului Kamillo Lauer este unul *ficţional* dacă e să preluăm tipologia lui Lennard Davis, un spaţiu imaginar, care şi-a câştigat autonomia în momentul scrierii.

Kamillo Lauer **s**e naşte în 1887 în Cernăuţi şi moare în 1966 la Londra. În pragul Primului Război Mondial, Lauer se mută la Viena şi începe să colaboreze la revistele *Erdgeist* şi *Der Ruf*. Studiază dreptul, lucrează după absolvire la Bursa Vieneză, însă se dedică în cele din urmă publicării literaturii. În 1938 emigrează la Londra, unde şi moare în 1966.[36] În „Dor de ţară (Heim-Weh)”[37] descrie plaiul natal aşa cum îl reconstituie amintirea: învăluit într-o aură minunată, care bucură sufletul:

„Lumina soarelui-i vineţie pe piscuri.
Vrei încă o dată să te bucuri
Dis-de-dimineaţă, inimă,
Neînnorată, cu respiraţia întretăiată
După o noapte de somn adânc?”[38]

Nicio altă imagine nu egalează această icoană a amintirii, pe care cititorul este invitat să o contemple şi să participe la efortul reconstituirii, confirmându-l pe Maurice Blanchot când spune că „evreul este omul originilor; cel ce se raportează la origini nu prin cămin, ci prin distanţa de acesta, spunând în acest fel că adevărul începuturilor constă în separare”[39]:

„Închipuiţi-vă pădurile, dealurile, ogoarele colorate
Pe care eu (...)
Am trecut de-a lungul anilor,
Norii înguşti, un singur imaş

[34]traducerea mea (*Abschied*).
[35]traducerea mea („Ich bin zu zage:/ Wir sind’s nicht mehr:/ auf alle Frage/ hallt e suns leer.”)
[36]Margul-Sperber, Ibidem, pp. 400.
[37]traducerea mea.
[38]traducerea mea. (*Sonne blaut auf den Höhen./ Wirst du noch einmal aufstehen/ am frühen Morgen, Herz,/ unbewälkt, wehenden Atems voll,/ nachtlang aus tiefem Schlafe gekeltert?*)
[39]Ibidem, p. 126.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

Şi vântul proaspăt în coama unui copac..."[40]

Şi în lirica lui Alfred Margul-Sperber se simte o adiere de tristeţe, dar aceasta nu are sensul de a restaura un trecut apus. Alfred Margul-Sperber s-a născut în 1898 în Storojineţ, petrecându-şi copilăria pe moşia politicianului şi juristului Iancu Flondor, care îi angajase tatăl ca bibliotecar şi contabil. În 1916, se înrolează în armată pe Frontul de Est în Galiţia, iar trei ani mai târziu se întoarce în Bucovina unde îşi publică primele poezii în reviste expresioniste, precum *Der Nerv* (Cernăuţi), *Das Ziel/ Das neue Ziel* (Kronstadt) şi *Aufschwung* (Viena).Din 1920 încep peregrinările lui Sperber care se mută din Paris în New York, apoi în Viena, Storojineţ, în Burdujeni- Suceava şi, în cele din urmă, în Bucureşti.Vocea lirică surprinde printr-o combinaţie unică de (auto-)ironie şi nostalgie un spaţiu care indică un interes de *petit bourgeois* pentru „rădăcini". În „Cimitirul evreiesc" poetul construieşte cu umor fin o scenă memorabilă: o capră paşte iarba de pe mormintele strămoşilor săi iar el, vrednic urmaş al lor, nu este nici indignat şi nici trist. Dimpotrivă, este senin şi împăcat cu soarta, cu atât mai mult cu cât, printr-un transfer magic, capra este antropomorfizată şi pare că înţelege şi acceptă ea însăşi mersul inevitabil al vieţii către moarte, al prezenţei către non-prezenţă:

„O capră paşte la mormintele bunilor mei
Şi vântul în barbă-i bate-n tulei.
Iarba adiată toată-n firul ei,
Ochii ei se-ndreaptă-n ochi de evrei."[41]

Nostalgia acompaniază trecerea timpului, mai degrabă ca o constatare pragmatic-visătoare, fără a fi o comemorare sau o lamentaţie:

„Vezi vara cum se duce!
Curând lucrarea ei de zi cu zi e gata.
O, vânt, în flaut toamna dulce,
Şi-a început sonata?"
(„Cântec întârziat")[42]

Cât despre Bucovina natală, Margul Sperber nu poate uita că idilicul *acasă* s-a transformat pentru mulţi evrei într-un spaţiu al trădării, umilinţei şi morţii. Vorbind într-o altă poezie despre Buchenwald-ul ororilor, poetul meditează la

[40]traducerea mea („Bilder ihr von Wäldern, Hütten, Äckerbunt,/ die ich wie an breiter Brust/ durch meine vollen Jahre trug,/ schlanker Wolken einsame Trift,/ blanker Wind in Baumes Haar...")

[41]traducerea mea („Eine Ziege weidet meines Ahnen Grab,/ Und ihr Bart im Winde, flattert au fund ab.// Weht das Gras im Winde, flutet weit und weich -/ Ihre Augen blicken Judenaugen gleich.")

[42]traducerea mea („Sieh, wie der Sommer verinnt!/ Bald ist sein Tagweg getan./ Fläte des Herbstes, o Wind,/ Hebst du schon an?", *Spätes Lied*).

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

etimologia comună cu Buchenland-ul natal, indicând traume care nu s-au vindecat:

„Că se-afla lângă Weimar aproape-am uitat
ştiu doar atât, că se-ardeau oameni în cuptoare
mie numele locului ăsta îmi sună ciudat
nu-i şi ţara mea ţara fagilor, de ce oare?”[43]

Aşa cum remarcă Nora Iuga, strălucită traducătoare a poeziei acestui segment spaţio-temporal, orice selecţie de poeţi cernăuţeni, ca şi cea pe care am făcut-o în cele de mai sus, nu poate fi decât incompletă şi nedreaptă:

> „Sigur s-ar mai putea adăuga şi alte nume la această succintă prezentare a cîtorva decenii de extraordinară efervescenţă lirică, ivită în această «dulce Bucovină, veselă grădină cu pomi roditori şi mîndri feciori», vorba poetului, când acest ţinut aparţinea încă României. Dar cantitatea eclipsează calitatea şi de prea mulţi buni nu se mai vede cel mai bun. Sigur, există şi momente de graţie, momente unice în istoria unui loc şi a unui neam, cînd pămîntul acela rodeşte mai mult ca oricînd. Aşa s-a întâmplat cu poezia evreilor de limbă germană din Cernăuţi, în prima jumătate a secolului al XX-lea, aşa - cu cea a poeţilor germani din Banat, în a doua jumătate a aceluiaşi secol. Unii susţin că, de fapt, Cernăuţiul a fost «mica Vienă», alţii - că Timişoara. Fără îndoială, bucovinenii nu s-au bucurat de şansa unui Nobel; poate l-ar fi meritat un Celan sau o Rose Ausländer sau un Gregor von Rezzori... Aştept, încă aştept acea mare lucrare în care să văd mâna lui Bossert strângând mâna lui Celan.”[44]

Spaţiul nu mai poate fi perceput ca un recipient gol din geometria euclidiană, gata să fie umplut cu evenimente istorice, aşa cum nici timpul nu mai poate fi redus la metafora râului care curge într-un anumit ritm, pe orizontală şi în mod ireversibil.[45] Toţi aceşti poeţi din cadrul investigaţiei noastre sumare au dat glas nu doar suferinţelor la care i-a supus timpul pe ei şi pe cei aidoma lor, ci şi angoaselor şi nostalgiilor evident spaţiale la care i-a supus distanţarea forţată de *acasă*. Aşa cum notează Baudrillard, „exilul oferă întotdeauna o frumoasă distanţă, patetică, dramatică, critică, estetică, serenitate orfană de propria sa lume, el este figura ideală a teritoriului. Deteritorializarea, în schimb, nu mai este nicidecum exilul, nu mai este o figură a metaforei, ci una a metastazei. Cea a unei deprivări de sens şi de teritoriu, a unei lobotomii a corpului ce rezultă din

[43]traducere de Nora Iuga, Ibidem.
[44]în Wollmann-Fiedler, Op. cit.
[45]cf. Westphal, Op. cit., p. 1.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

supraîncălzirea circuitelor. Electrocutat, lobotomizat, sufletul nu mai este decât o circumvoluţiune cerebrală."[46]

Amputarea sufletului de care vorbeşte Baudrillard este sublimată în poezia creatorilor cernăuţeni din primele decenii ale sec. XX şi transformată într-un privilegiu al dezrădăcinării, în afirmarea unui „adevăr nomadic"[47]pentru că adevărul lor nu poate fi rostit decât din mişcare, niciodată dintr-o postură fixă.

Bibliografie:

Monografii:

Aijaz, Ahmad (2000): *Classes, Nations, Literatures,* Verso, Londra şi New York.

Baudrillard, Jean (1997): *Celălalt prin sine însuşi*, traducere de Ciprian Mihali, Casa cărţii de ştiinţă, Cluj Napoca.

Blunt, Alison şi Robyn Dowling (2006): *Home*, Routledge, Londra şi New York.

Colin, Amy şi Alfred Kittner (ed.) (2013): *Poezia Bucovinei luată de ape*, 1994, traducere (trad. Nora Iuga, în Christel Wollmann-Fiedler.

Corbea, Andrei (1998): *Paul Celan şi meridianul său. Repere vechi şi noi pe un atlas central-european*, Polirom, Iaşi.

Margul-Sperber, Alfred (2009): *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus der Bukowina,* IKGS Verlag, München.

McClintock, Anne (1995): *Imperial Leather: Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*, Routledge, New York, London.

Sharp, Jo (2009): *Geographies of Postcolonialism*, Sage, London.

Tally, Robert Jr. (2013): *Spatiality*, Routledge, Londra şi New York.

Westphal, Bertrand (2011): *Geocriticism - Real and Fictional Spaces,* Palgrave Macmillan, New York.

Wettstein, Howard (ed.) (2002): *Diasporas and Exiles: Varieties of Jewish Identity*, University of California Press, Berkley, Los Angeles, London.

Articole:

Mitchell, Katharyne (1997): "Different Diasporas and the Hype of Hybridity", în *Environment and Planning D: Society and Space* 15 (5), Pion Limited, London, pp. 533-53.

Wollmann-Fiedler, Christel (2013): „Unde a fost de fapt «Mica Vienă»", din Dosarul „Bucovina - schiţe literare", apărut în *Dilemateca*, anul VIII, nr. 89.

Studii în volume:

Adams, Paul C. (2001): "Peripatetic Imagery and Peripatetic Sense of Place" în Paul C. Adams, Steven Hoelscher, Karen E. Till (eds.), *Textures of Place: Exploring Humanist Geographies*, University of Minnesota Press, Minneapolis and London.

Blanchot, Maurice (1993): "Being Jewish" în *The infinite conversation*, traducere şi cuvânt înainte de Susan Hanson, University of Minnesota Press, Minneapolis şi Londra, pp. 123-30.

[46]Jean Baudrillard, *Celălaltprin sine însuşi*, traducere de Ciprian Mihali, Casa cărţii de ştiinţă, Cluj Napoca, 1997, p. 38.

[47]Blanchot, Op. cit.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)

Jameson, Fredric (1990): "Cognitive Mapping" inC. Nelson, L. Grossberg (eds), *Marxism and the Interpretation of Culture*, University of Illinois Press.

Iuga, Nora (2013): „Cuvântul traducătorului", în în Christel Wollmann-Fiedler.

Kittner, Alfred (1994): „Nachwort. Spätentdeckung einer Literaturlandschaft. Die deutsche Literatur der Bukowina" în Colin, Amy, Kittner, Alfred (Hrsg.), *Versunkene Dichtung der Bukowina. Eine Anthologie deutschsprachiger Lyrik*. Wilhelm Fink Verlag, München.

Said, Edward W. (1984): "The Mind of Winter: Reflections on Life in Exile", Harper's Magazine, vol. 269, issue 1612, pp. 49-65.

Resurse web:

Bhabha, Homi (1984): "Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discourse", în*October*, Vol. 28, *Discipleship: A Special Issue on Psychoa*nalysis, pp. 125-133, The MIT Press, URL: http://www.jstor.org/stable/778467, accesat 28/07/2017.

BDD-A30058 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:25 UTC)